СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.10.2026).

2. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України : Наказ Міністерства освіти України від 08.04.1993 № 93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93 (дата звернення: 15.10.2026).

3.Council Recommendation of 10 March 2014 on a Quality Framework for Traineeships. *Official Journal of the European Union*. 2014. C 88. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content (дата звернення: 15.10.2026).

4. European Commission. Improving the quality of traineeships in the EU. 20 March 2024. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news (дата звернення: 15.10.2026).

Марченко В.О., здобувач
Науковий керівник: Корнієнко Ольга Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УКРАЇНІ: ВІД ВІЛЬНОЇ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ ДО ЗАБОРОНИ ПРОРОСІЙСЬКИХ ПАРТІЙ

Пошук оптимальної моделі взаємодії між суспільством і державою є одним із головних завдань розвитку України. Політичні партії у цьому процесі є ключовою ланкою, яка збирає інтереси різних людей та допомагає просувати їх під час прийняття державних рішень.

Усі демократичні зміни в нашій країні - від перших кроків у формуванні органів влади до виникнення справжніх самоврядних громадських організацій -пов’язані з виходом партій за межі громадянського суспільства та їх перетворенням на головного посередника між громадянином і владою [2, с. 110-112; 7, с. 82].

Актуальність цієї теми зумовлена потребою комплексного аналізу важливої проблеми - оптимізації державного управління, впорядкування владних відносин та теоретичного осмислення процесів становлення й розвитку партійної системи. Проте без історичного погляду та врахування особливостей суспільного життя такий аналіз буде малопродуктивним.

Українськее партієтворення виявилося складним шляхом: за роки незалежності сотні партій реєструвалися, згодом зникали або перетворювалися на інструменти впливу фінансово-промислових груп, так і не сформувавши міцної підтримки серед людей [2, с. 115; 3, с. 15-18].

Сьогодні російська збройна агресія додала до цієї теми гострий безпековий вимір. Постала вимога не лише налагодити політичну систему, а й захистити її від внутрішніх деструктивних чинників, коли окремі партії використовувалися як осередки гібридного впливу країни-агресора [1, с. 55-58; 6, с. 290].

Становлення вітчизняної партійної системи відбувалося в умовах складного посткомуністичного транзиту. Відсутність сталих демократичних традицій, повільні економічні перетворення та зубожіння значної частини населення призвели до того, що перші українські партії тривалий час залишалися відірваними від реальної соціальної бази. Замість вираження суспільних прагнень керівництво багатьох політичних сил шукало підтримку у владних кабінетах. Це зумовило низький рівень довіри громадян до партійних інститутів. Водночас конституційне проголошення України демократичною державою заклало обов’язок на розбудову багатопартійності та на її чітке нормативне регулювання [2, с. 114; 3, с. 42; 4; 7, с. 84-85].

Початком правового оформлення партійного середовища став Закон України «Про об’єднання громадян» 1992 року, який на той момент ще чітко не відокремлював політичні партії від інших громадських формувань. Повноцінний вихід партій на політичну арену відбувся завдяки виборчому закону 1993 року, що закріпив за ними статус суб’єктів висування кандидатів, а також ухваленню Конституційного договору 1995 року та Конституції України

1996 року. Згідно зі статтею 36 Основного Закону, право на свободу об'єднання стало запорукою народовладдя, оскільки саме через політичні партії приватні потреби громадян трансформуються у групові інтереси, а в разі приходу до влади - у загальнодержавну політику, на чому наголошував Ю. М. Тодика [4; 7, с. 88-91].

Новим етапом стало прийняття у 2001 році Закону України «Про політичні партії в Україні». Документ зафіксував обов'язкову наявність загальнонаціональної програми та встановив лише всеукраїнський статус для партій, що стало важливим чинником консолідації суспільства та запобігання сепаратизму. Також було запроваджено вимогу регулярної участі у виборах під загрозою анулювання реєстрації через Верховний Суд та зафіксовано державні гарантії діяльності: рівність перед законом, незалежність від втручання посадовців і юридичну відповідальність за перешкоджання партійній роботі [7, с. 95-98].

Проте на практиці розвиток партійної системи був дуже суперечливим. У 1990–2000-х роках через брак власних коштів у політику активісти йшли за грошима до олігархів та великого бізнесу (банків, нафто- і газотрейдерів). Через це партії часто ставали не об'єднаннями громадян за інтересами, а закритими бізнес-проєктами для захисту грошей їхніх спонсорів. Як зазначають дослідники (зокрема М. Кармазіна), до українських реалій не можна сліпо застосовувати західні теорії партій, адже наші політичні сили тоді не мали ні справжньої підтримки народу, ні довгої історії, ні стабільності [2, с. 118-119; 3, с. 110-125].

Найбільш критичним випробуванням для всієї партійної системи України стала російська агресія та гібридне втручання країни-агресора у внутрішню політику. Використання окремих політичних сил як інструментів зовнішнього деструктивного впливу змусило державу перейти від захисту класичного плюралізму до механізмів «демократії, що захищається». Законодавчі зміни 2022 року створили суворий юридичний механізм судової заборони тих партій, діяльність яких була спрямована на підрив суверенітету, виправдовування збройної агресії РФ та співпрацю з окупантами, що стало ключовим кроком для захисту національної безпеки та конституційного ладу України [1, с. 65-75; 5; 6, с. 290-296].

Загалом можна підсумувати, що українські партії пройшли дуже непростий шлях. У 90-х і нульових роках вони часто залежали від грошей олігархів і не мали міцного зв'язку зі звичайними людьми. Проте з часом держава вчилася вибудовувати чіткіші правила для політики. Найголовнішим випробуванням стала війна та російська агресія, через що країна мусила захищатися і на політичному фронті, забороняючи проросійські сили. У майбутньому успіх нашої політичної системи залежатиме від того, наскільки чесно партії представлятимуть інтереси громадян і надійно захищатимуть суверенітет держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (на досвіді державного будівництва під час російської агресії). *Право України*. 2023. № 1. С. 54–75.

2. Войтків В. Партійна система України: етапи становлення та їх особливості. *Політичний менеджмент.* 2007. № 2. С. 110-121.

3. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Українська багатопартійність: становлення і розвиток. Київ: ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2010. 392 с.

4. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

5. Марусяк О. Якими є підстави для заборони діяльності політичних партій на сьогодні? *Центр політико-правових реформ (ЦППР).* 2022.

6. Сидій О., Шульган І. Ефективність заборони діяльності проросійських політичних партій: досвід та реалії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2023. Вип. 10 (39). С. 289-296.

7. Тодика Ю. М. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні: навч. посіб. Харків: Консум, 2000. 160 с.